

Anlaşmalı Boşanma Protokolündeki Beyanların Katılma Alacağına Etkisi^(*)

The Effect of the Statements in the Consensual Divorce Protocol on the Regime of Participation

Dr. Öğr. Üyesi Sinem BOZDAĞ ATAÖĞLU^(**)

Öz:

Evlilik birliğini sona erdiren hallerden biri de anlaşmalı boşanmadır. Anlaşmalı boşanma, Türk Medeni Kanunu madde 166/3'te düzenlenmiştir. Anlaşmalı boşanmanın söz konusu olabilmesinin ve eşler tarafından hazırlanan anlaşmalı boşanma protokolünün hâkim tarafından onaylanmasının şartlarından biri de eşlerin boşanmanın mali sonuçları ile çocukların durumu konusunda anlaşmış olmalarıdır. Bu çalışmada öncelikle anlaşmalı boşanma kavramı ve anlaşmalı boşanmanın şartları incelenmiştir. Daha sonra eşler arasında yapılan anlaşmalı boşanma protokolündeki beyanların mal rejiminin tasfiyesine ve katılma alacağına etkisi konusu incelenmiştir. Bu kapsamda eşlerin hazırladıkları protokolda yer alan mal rejiminin tasfiyesine yönelik beyanların "boşanmanın mali sonuçları" kapsamına girip girmeyeceği konusu da incelenmiştir. Ayrıca mal rejiminin tasfiyesi ve katılma alacağının belirlenmesi konusunda tarafların yaptıkları anlaşmaların boşanma sonrasında dava konusu edilip edilemeyeceği Yargıtay kararları da incelenerek anlatılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler:

Mal Rejiminin Tasfiyesi, Anlaşmalı Boşanma, Anlaşmalı Boşanmanın Şartları ve Sonuçları.

Abstract:

One of the situations that end the conjugal community is consensual divorce. The consensual divorce is issued under Article 166/3 of the Turkish Civil Code. In order for an consensual divorce to be possible, one of the conditions for the approval of the consensual divorce protocol prepared by the spouses by the judge is that the spouses have agreed on the financial consequences of the divorce and the status of the children. In this study, firstly the concept of consensual divorce and the conditions of consensual divorce are examined. Then, the effect of the statements in the consensual divorce protocol made between the spouses on the liquidation of the property regime and the contribution receivable is examined. In this context, the issue of whether the statements regarding the liquidation of the property regime in the protocol prepared by the spouses will fall within the scope of "financial consequences of divorce" has also been examined. Additionally, whether the agreements made by the parties regarding the liquidation

^(*) Makale Hakem denetiminden geçmiştir.

Makalenin Editörlüğe Gönderildiği Tarih: 31.05.2024, Makalenin Kabul Tarihi: 02.08.2024.

^(**) Yozgat Bozok Üniversitesi, Yerköy Meslek Yüksekokulu, Yozgat - Türkiye,
E-posta: sinem.ataoglu@bozok.edu.tr,
Orcid No: <https://orcid.org/0000-0002-4782-343X>.

of the property regime and the determination of the contribution receivable will be subject to litigation after the divorce is tried to be explained by analysing the decisions of the Court of Cassation.

Keywords:

Liquidation of the Property Regime, Consensual Divorce, Conditions and Consequences of Consensual Divorce.

GİRİŞ

Önceki Medeni Kanun, eşlerin karşılıklı anlaşmak suretiyle boşanması görüşünü benimsememiş ve boşanma sebepleri arasında “anlaşmalı boşanma” olarak adlandırılabilir bir boşanma sebebine yer vermemiştir. Ancak, 134’üncü maddesinde 1988 yılında 3444 sayılı Kanunla yapılan bir değişiklikle¹, boşanma sebepleri arasına eşlerin boşanma konusunda anlaşmaları sebebi de eklenmiş oldu. 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu’nu da bu değişikliği benimseyerek anlaşmalı boşanmayı genel boşanma sebeplerinden biri olarak düzenlemiştir (TMK m. 166/3). Anlaşmalı boşanma aynı zamanda 4721 sayılı Türk Medeni Kanun’un düzenlediği mutlak boşanma sebeplerindendir².

Buna göre TMK m. 166/3 gereği evlilik en az bir yıl sürmüştü, eşlerin birlikte başvurması ya da bir eşin diğerinin davasını kabul etmesi halinde evlilik birliği temelinden sarsılmış sayılır. Bu durumda boşanma kararı verilebilmesi, hâkimin bizzat tarafları dinleyerek iradelerin serbestçe açıklandığına kanaat getirmesi ve boşanmanın mali sonuçları ile çocukların durumu hususunda taraflarca kabul edilecek düzenlemeyi uygun bulması şartına bağlıdır³. Hâkim gerekli gördüğü takdirde, eşlerin ve çocukların da menfaatlerini dikkate alarak bu anlaşmada gerekli gördüğü değişiklikleri yapabilir. Ancak boşanmaya hükmedilebilmesi için hâkim tarafından yapılan değişikliklerin eşler tarafından kabul edilmesi gerekir.

¹ Ayrıntılı bilgi için bkz., Genel Gerekçe, 1. Paragraf (Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 18, Yasama Yılı 1, S. 25, s. 1).

² **Akintürk**, Turgut / **Ateş**, Derya, Türk Medeni Hukuku- Aile Hukuku, 2. Cilt, 20. Baskı, Beta Yayınevi, Ankara 2017, s. 269; **Gençcan**, Ömer Uğur, Boşanma Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara 2006, s. 355; **Kılıçoğlu**, Ahmet, Aile Hukuku, 3. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara 2017, s. 112; **Şanlı-Yalın**, Şeyda, Türk Hukukunda Anlaşmalı Boşanma, İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2017, s. 19; **Zeytin**, Zafer / **Ergün**, Ömer, Türk Medeni Hukuku, 3. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2017, s. 196; **Ceylan**, Ebru, İsviçre, Fransa, Belçika, İspanya ve İtalya Hukukundaki Boşanma Sebeplerinin Türk Hukukuyla Mukayesesi ve Değerlendirilmesi, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, Yıl. 6, Sayı. 12, Aralık 2018, s. 323.

³ Yargıtay 2. HD. T. 14.11.2017, E. 2016/7265, K. 2017/12675, Yargıtay 2. HD. T. 08.11.2017, E. 2016/6924, K. 2017/12362 (www.kazancı.com.tr, Erişim Tarihi: 20.04.2021).

Anlaşmalı boşanma ile eşler, aralarındaki gerek maddi gerekse manevi bütün ilişkileri sonlandırmayı amaçlamaktadırlar. Bu nedenle, evliliğin son bulması ile gündeme gelecek olan mal rejiminin tasfiyesi sonucunda tarafların talep edebileceği katılma alacağı ile ilgili düzenlemelere de hazırlanan anlaşmalı boşanma protokolünde sıkça yer verilmektedir. Bu durumda protokolde katılma alacağına etki eden düzenlemeleri kabul eden tarafın daha sonra bu konuda talepte bulunup bulunamayacağı konusu Yargıtay tarafından verilen kararlarda istikrar kazanamamıştır. Yargıtay 8. Hukuk Dairesi vermiş olduğu kararlarda somut olay adaletini sağlayabilmek adına farklı kararlara imza atmıştır. Bu durum somut olay adaletinin sağlanması açısından şüphesiz gereklidir ancak özellikle toplumun geniş bir kesimini ilgilendiren anlaşmalı boşanma gibi önemli bir konuda Yargıtay'ın istikrarlı bir duruş sergilemesi de beklenmektedir.

Çalışmamızda konunun daha iyi anlaşılabilmesi için önce anlaşmalı boşanmanın konusunda genel bilgiler verilecek daha sonra da Yargıtay'ın, anlaşmalı boşanma protokolündeki beyanların katılma alacağına etkisi konusunda vermiş olduğu kararlar incelenecektir.

I. ANLAŞMALI BOŞANMA HAKKINDA GENEL BİLGİLER

Türk Medeni Kanunu m. 166/3 hükmünde; *“Evlilik en az bir yıl sürmüş ise, eşlerin birlikte başvurması ya da bir eşin diğerinin davasını kabul etmesi halinde, evlilik birliği temelinden sarsılmış sayılır”*. Bu halde boşanma kararı verilebilmesi için, hâkimin tarafları bizzat dinleyerek iradelerin serbestçe açıklandığına kanaat getirmesi ve boşanmanın mali sonuçları ile çocukların durumu hususunda taraflarca kabul edilecek düzenlemeyi uygun bulması şarttır. Hâkim, tarafların ve çocukların menfaatlerini göz önünde tutarak bu anlaşmada gerekli gördüğü değişiklikleri yapabilir. Bu değişikliklerin taraflarca da kabulü halinde boşanmaya hükmolunur. Bu halde tarafların ikrarlarının hâkimi bağlamayacağı hükmü uygulanmaz.” şeklinde bir düzenlemeye yer verilmiş ve anlaşmalı boşanma genel ve mutlak bir boşanma sebebi olarak kanunda yerini bulmuştur⁴.

⁴ Dural, Mustafa / Ögüz, Tufan / Gümüş, Mustafa Alper, Türk Özel Hukuku- Aile Hukuku, Cilt III, 17. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul 2022, s. 120; Erdem, Mehmet, Aile Hukuku, Güncellenmiş 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, İstanbul 2019, s. 134; Akıntürk / Ateş, s. 281; Öztan, Bilge, Aile Hukuku, 5. Baskı, Turhan Kitabevi, s. 692; Ceylan, s. 324. Kanun koyucu eşlerin anlaşmasına dayalı boşanma sebebinde; *“Bu halde tarafların ikrarlarının hâkimi bağlamayacağı hükmü uygulanmaz”* demek suretiyle boşanma davalarında uygulanmakta olan TMK m. 184, b. 3'te açıkça ifade edilmiş olan *“tarafların ikrarlarının hâkimi bağlamayacağı”* ilkesine bir istisna getirilmiştir. Bu istisna hükmü doktrinde eleştirilmektedir. Tekinay'a göre; *“Eğer karşılıklı rıza (eşlerin anlaşması), temelden sarsılmanın sadece bir karinesi ise, bu karineyi meydana getiren ikrarların hâkimi*

Uygulamada anlaşmalı boşanma olarak isimlendirilen bu düzenlemede kısmen irade ilkesi ve kısmen de evlilik birliğinin sarsılması ilkelerine yer verildiği görülmektedir⁵. Ancak her ne kadar irade ilkesine yer verilmiş olsa da boşanmanın söz konusu olabilmesi için yine hâkim kararı gereklidir.

Anlaşmalı boşanmada özel bazı olguların ileri sürülmesi ve bu olguların ispat edilmesi gerekmemektedir. Anlaşmalı boşanma her iki eşin de uzlaştığı genel bir boşanma sebebi olarak kabul edilmektedir⁶.

Türk Medeni Kanunu m. 166 hükmünde genel boşanma sebebi olan evlilik birliğinin sarsılması başlığı altında anlaşmalı boşanma ile ilgili hükümler düzenlenmiştir. Kanun koyucu tarafların boşanma konusundaki iradelerinin uyuşması ile evlilik birliğinin temelinden sarsılması ilkesinin unsurlarının gerçekleştiğini söylemek istemektedir. Kanun koyucu tarafların irade ilkesine göre, boşanma yönündeki iradelerini belirli koşulların gerçekleşmiş olması durumunda evlilik birliğinin sarsılması ilkesi ile destekliyorum düşüncesindedir.

Kanun koyucu bu desteği her evliliğe vermemektedir. Eşlerin ortak iradelerinin boşanma konusunda birleşmesi evliliğin en az bir yıl sürmüş olması şartıyla evlilik birliğinin temelinden sarsıldığına ve bunun neticesinde ortak yaşamı devam ettirmenin beklenemez hale geldiğine ilişkin bir karine oluşturur⁷. Doktrinde evliliğin en az bir yıl sürmüş olması şartını aramak yerine kaynak kanunumuz İsviçre Medeni Kanunundaki uygulamaya benzer şekilde eşlerin hem birlikte hem de ayrı ayrı dinlenmeleri suretiyle birden fazla kez dinlenmeleri sağlanarak aldıkları kararın sağlıklı ve güçlü bir irade ile oluştuğunun tespiti daha yerinde bir uygulama olacaktır⁸.

bağlamaması ve aksinin ispatına imkân verilmesi gerekirdi. Kaldı ki bir taraftan karşılıklı rıza ile boşanmak isteyen tarafları hâkimin bizzat dinlemesi ve onların, iradelerini serbestçe açıklayıp açıklamadıklarını araştırması şart kılınırken, diğer taraftan hâkimi bağlayıcı anlamına gelen bir kanun hükmü getirmek, kanımızca açık bir çelişkidir” Bkz. **Tekinay**, Selahattin Sulhi, Türk Aile Hukuku, 7. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul 1990, s. 195.

⁵ TMK boşanma konusunda genellikle, evlilik birliğinin temelinden sarsılması ilkesini kural olarak kabul etmekle beraber, kusur, irade ve elverişsizlik ilkelerine de yer vermiştir. TMK müşterek hayatın kurulamaması konusunda, evliliğin temelden sarsılma ilkesini ve belirli şartlarda irade ilkesini kabul etmiştir. Yine zina, cana kast, terk, pek fena muamele gibi düzenlemelerde kusur ilkesini kabul etmiştir.

⁶ **Hatemi**, Hüseyin / **Kalkan-Oğuztürk**, Burcu, Aile Hukuku, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2016, s. 121.

⁷ **Yıldırım**, Necdet, Uygulamada Boşanma Davaları ve Boşanma Davalarının Sonuçları, Pratik Uygulama Kitabı, Kartal Yayınları, Ankara 2008, s. 45.

⁸ **Özdemir**, Saibe Oktay, Türk Hukukunda Boşanma Sisteminde Revizyon İhtiyacı, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, C. 35, S. 1, s. 38.

Türk Medeni Kanunu m. 166/3 hükmünde anlaşmalı boşanma için kanun koyucunun gerçekleşmesini istediği koşullar ise: evlilik süresi, başvurma, tarafların dinlenmesi, boşanmanın sonuçlarının düzenlenmesi, düzenlemenin uygun bulunmasıdır. Tüm bu koşulların eksiksiz olarak gerçekleşmesi durumunda ise hâkimin boşanmaya hükmetmesi zorunlu olacaktır⁹. Şimdi bu koşulları sırasıyla açıklayalım.

Türk Medeni Kanunu anlaşmalı boşanma davası açılabilmesi için evliliğin en az bir yıl sürmüş olması koşulunu aramaktadır¹⁰. Bir yıllık sürenin hesap edilmesinde evlilik birliğinin başlangıcı esas alınmalıdır. TMK m. 142'ye göre evlenme tarafların olumlu ve sözlü cevaplarını bildirmeleri ile tamamlanmış olacağından bir yıllık süre de bu andan itibaren başlamış olur¹¹. Bir yıllık asgari evlilik süresi anlaşmalı boşanma davasının görülebilmesi için dava şartıdır¹². Aile mahkemesi hâkimi bu süre şartının varlığını re'sen dikkate alacaktır.

Eşlerin bir yıllık süre boyunca fiilen birlikte olmaları gerekli değildir¹³. Bir yıllık süre boyunca ortak yaşamın sürmüş olmasının veya olmamasının anlaşmalı boşanma davasına bir etkisi yoktur¹⁴. Kanun koyucu bu düzenleme ile

⁹ **Aras**, Bahattin, "Anlaşmalı Boşanma Davalarında Tarafların Tazminat ve Nafaka Taleplerinin Karara Bağlanması", Terazi Hukuk Dergisi, C. 5, S. 47, Y. 5, Temmuz 2010, s. 73; **Gençcan**, s. 685; **Ceylan**, s. 324. **Öztan**, s. 695, **Özdemir**, s. 156, **Seçer**, Öz, "Anlaşmalı Boşanmada Eşlerin Yaptıkları Anlaşma", İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 7, S. 2, 2016, s. 265; **Elçin-Grassinger**, Gülçin, "Boşanma Davasında Eşlerin Boşanmanın Tali Sonuçlarına İlişkin Konularda Anlaşma Yapmaları ve Konu ile İlgili İsviçre Federal Mahkemesi Kararları", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası Prof. Dr. Türkan Rado'ya Armağan Sayısı 1997, C. IV, S. 3, s. 235 vd.

¹⁰ **Hatemi / Kalkan-Oğuztürk**, s. 121-122; **Yargıç**, Zeynep, Türk Hukukunda Anlaşmalı Boşanma Davası ve Hukuki Sonuçları, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2021, s. 28.

¹¹ **Seçer**, s. 261, **Yetik**, Nurten, Anlaşmalı Boşanma ve Mal Rejimleri, 3. Baskı, Bilge Yayınevi, Ankara 2008, s. 173; **Özdemir**, Nevzat, Türk İsviçre Hukukunda Anlaşmalı Boşanma, Beta Yayınevi, İstanbul 2003, s. 124; **Yargıç**, s. 26.

¹² **Özdemir**, s. 124; **Oğuzman**, M. Kemal / **Dural**, Mustafa, Aile Hukuku, Filiz Kitabevi, İstanbul 2001, s. 128; **Yargıç**, s. 27; **Helvacı**, Serap, "İsviçre ve Türk Hukuklarında Boşanma Sebepleri", Prof. Dr. Ömer TEOMAN'a 55. Yaş Günü Armağanı, C. 2, İstanbul 2002, s. 1166; **Tutumlu**, Mehmet A., Boşanma Yargılaması Hukuku, C. 2, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2005, s. 1037; **Palamut**, Mehmet E., Medeni Hukuk, Alfa Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2004, s. 123; **Şimşek**, Mustafa, Aile Mahkemelerinin Görevine Giren Davalar ve Yargılama Usulü, 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2007, s. 23; **Sağiroğlu**, Mehmet Şerif, Neden Boşandılar, Talent Yayınları, İstanbul 2009, s. 46. Yargıtay 2. HD. T. 07.11.2016, E. 2015/21026, K. 2016/14437, Yargıtay 2. HD. T. 03.04.2008, E. 2008/70001, K. 2008/4662 "... Dosyadaki nüfus kaydından tarafların 15.10.2004 tarihinde evlendikleri ve davanın açıldığı tarihte henüz bir yıllık sürenin dolmadığı anlaşılmıştır. Mahkemece, tarafların gösterdikleri delillerin toplanarak, M.K.'nın 166/3 Maddesinde öngörülen bir yıllık süre şartı gerçekleşmeden tarafların kabulüne dayanarak boşanmaya karar verilmesi usul ve kanuna aykırıdır." (www.uyap.gov.tr, Erişim Tarihi: 15.05.2023).

¹³ **Öztan**, Bilge, s. 416, **Özdemir**, s. 122, **Gençcan**, s. 587; **Yargıç**, s. 27.

¹⁴ Asgari süre olan bir yıl içerisinde ortak yaşamın devam etmesi zorunluluğu olmadığı için bu hükmün amaca hizmet etmediği yönündeki görüşler için bkz. **Özdemir**, s. 122-123.

boşanma kararının acele verilmesini önlemek istediği gibi eşlerin birbirlerini iyice tanımadan boşanmaya kalkışmalarının da önüne geçmek istemiştir¹⁵.

Türk Medeni Kanunu m. 166/3 hükmünde anlaşmalı boşanma yapılabilmesi için iki seçenek düzenlenmiştir. Bunlardan bir tanesi eşlerin birlikte başvurması diğeri ise eşlerden birinin TMK m. 166/1 hükmüne göre eşlerden birinin açmış olduğu davayı diğer eşin kabul etmesidir. Bu iki durumdan birinin gerçekleşmesi ve diğer şartlarında var olması halinde hâkim, evlilik birliğinin temelinden sarsılıp sarsılmadığını araştırmayacaktır.

Yargıtay’a göre eşler arasında farklı bir sebepten ötürü boşanma davası açılmış ve boşanma kararı verilmiş olsa bile, söz konusu boşanma kararı kesinleşinceye kadar eşler anlaşmalı boşanmaya karar verebileceklerdir¹⁶.

TMK m. 166/3 hükmünde eşlerin birlikte başvurabileceği belirtildiği halde bu davada davacı ve davalının hangi taraf olacağı belirsizdir. Eşler boşanma davasını beraberce açabileceklerine göre acaba dava dilekçesinde her ikisi de hem davacı hem davalı olarak mı gösterileceklerdir? Yoksa bu boşanma sebebiyle boşanma, her iki eşin ortaklaşa bir dilekçe vermeleri biçiminde bir çekişmesiz yargı türünü mü oluşturacaktır? Tabiatıyla “anlaşmalı” olsa bile, boşanma davasını çekişmesiz yargı türüne sokmak mümkün değildir¹⁷; davanın mutlaka bir davalısı olacaktır¹⁸. Yargıtay, eşlerin anlaşmasına dayalı boşanma davalarında bir bakıma iki davacı ve iki davalı olduğu görüşündedir. O halde mahkeme kararında eşlerin “davacı-davalı” biçiminde gösterilmeleri uygun olacaktır. Yargıtay eşlerin birlikte kaleme alacağı dilekçe ile de anlaşmalı boşanma davası açabileceklerini kabul etmişlerdir.

Anlaşmalı boşanmanın gerçekleşebilmesi için gereken bir diğer şart da hâkimin eşleri bizzat dinlemesidir. Aile mahkemesi hâkiminin eşlerin iradelelerini serbestçe açıklandığına kanaat getirebilmesi için hem davacıyı hem de davalıyı bizzat dinlemesi gerekmektedir. Taraflardan biri vesayet altında ise TMK m. 166/1 hükmüne göre inceleme yapılarak tarafların iddia ve savunmaları çerçevesinde deliller toplanıp yapılacak inceleme sonucunda karar verilmelidir.

¹⁵ Akıntürk / Ateş, s. 270; Kılıçoğlu, s. 112, Yetik, s. 173.

¹⁶ Yargıtay 2. HD., T. 03.11. 2015, E. 2015/5653, K. 2015/19986 (www.uyap.gov.tr, Erişim Tarihi: 21.03.2024).

¹⁷ Öztan ve Özdemir’e göre ise anlaşmalı boşanma çekişmesiz dava niteliğindedir. Öztan, s. 464, Özdemir, s. 129.

¹⁸ Akıntürk / Ateş, s. 270.

Dava vekil ile takip ediliyorsa, davacı vekili ve davalı vekilinin davacı ve davalının huzurunda dinlenmesi anlamına gelmez. TMK m. 166/3 hükmünde hâkimin tarafların konuşmaları esnasında serbest iradelerinin denetlenmesini amaçladığından, tarafların bizzat kendilerinin dinlenmesi gerekmektedir¹⁹.

Tarafların bizzat dinlenmesi kamu düzenine ilişkindir. Açılan davada başkaca bir boşanma sebebine de dayanılmamışsa açılan dava koşullarının gerçekleşmediği kendiliğinden gözetilir. Vekilin vekaletnamesinde yetkisi olsa bile vekilin beyanı ile boşanma kararı verilemez²⁰. Eşler birlikte aynı hâkim tarafından dinlenmelidir. Talimatla dinlenerek anlaşmalı boşanma gerçekleştirilemez. Bu hüküm yanlış anlaşılmalıdır. Anlaşmalı boşanma davasının, bizzat eşler tarafından açılması gerekmez. Dava, eşler tarafından bizzat açılmayıp, vekilleri tarafından açılabilir²¹. TMK m. 166/3 hükmü, davanın bizzat eşler tarafından açılmasını değil, hâkim tarafından eşlerin dinlenilmesinden söz etmektedir²².

Eşlerin aynı celsede veya farklı celselerde dinlenmesi mümkündür²³. İşviçre Hukuku'nda, Türk Hukuku'ndan farklı olarak, hâkim boşanmak isteyen eşleri önce ayrı ayrı sonra birlikte dinlemektedir²⁴. Kanaatimizce boşanma konusundan en doğru sonuca ulaşılabilmesi için Türk hukukunda da hâkim eşleri önce ayrı ayrı daha sonra birlikte dinlemelidir. Böylece eşler verdikleri kararı hem daha sakin hem de daha kapsamlı düşünerek vermiş olacaklardır.

Eşler arasında kabul edilen anlaşma protokolü, boşanmanın yan sonuçlarına ilişkin taraflarca hazırlanan ve hâkimin özel onay şartına bağlı özel hukuk sözleşmeleridir²⁵. Bu nedenle aile mahkemesi hakiminin TMK m. 166/3 hük-

¹⁹ Akıntürk / Ateş, s. 271, Kılıçoğlu, s. 114, Gençcan, s. 360, Özdemir, s. 147, Öztan, s. 416; Yargıç, s. 29. Yargıtay 2. HD., T. 27.03.2019, E. 2012/23500, K. 2012/27564 sayılı kararda Yargıtay davacının tehdit ve baskı altında alınan irade beyanının boşanma iradesini yansıtmayacağını kabul etmiş ve sakatlanan bir irade açıklamasının TMK m. 166/3 gereği boşanma kararı doğurmayacağını vurgulamıştır. (www.uyap.gov.tr, Erişim Tarihi: 21.03.2024).

²⁰ Tekin, Helin Neval, Anlaşmalı Boşanma, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2019, s. 93; Yetik, s. 126.

²¹ Seçer, s. 261.

²² Kılıçoğlu, s. 114.

²³ Yılmaz-Bilgin, Esra Pınar, Türk Hukukunda Anlaşmalı Boşanma, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2016, s. 61; Seçer, s. 263.

²⁴ Seçer, s. 263.

²⁵ Yılmaz-Bilgin, s. 72, Seçer, s. 265, Yargıtay 2. HD., T., E. 2016/228, K. 2017/14728 "Her sözleşme, ifa edilmek amacıyla akdedilmektedir. Ahde vefa ilkesi uyarınca sözleşme kurulduktan sonra meydana gelen hal ve şartlar, tarafların sözleşme ile üstlendikleri ifaları etkilememelidir. Ancak bu ilkenin istisnasız uygulanması mümkün olmamaktadır. Ahde vefa ilkesinin istisnalarından birini işlem temelinin çökmesi oluşturmaktadır (TBK m. 138). Sözleşme kurulduktan sonra gerçekleşen değişiklikler sözleşmenin bir tarafı için katlanılmaz durumda ise mağdur taraf sözleşmenin uyar-

müne göre taraflarca sunulan anlaşma protokolünü uygun bulması şarttır²⁶. Burada aranan hâkimin protokolü uygun bulması şartı kanuni bir şarttır ve bu şart gerçekleşmeden sözleşme kurulmuş olsa da hüküm ve sonuçlarını doğurmaya başlamaz²⁷.

Eşler arasında hazırlanan protokolün, eşlerden biri tarafından tek taraflı dönme beyanı ile sona erdirilmesi Türk Borçlar Kanunu (TBK) hükümleri uyarınca mümkün değildir. Zira TBK’da, özel hükümlerle getirilen düzenlemeler hariç tutulursa, genel hükümler kapsamında tek taraflı sözleşmeden dönmeye olanak tanıyan bir hüküm bulunmamaktadır. Bununla birlikte, Yargıtay, anlaşmalı boşanma kararı kesinleşinceye kadar eşlerden birinin tek taraflı olarak anlaşmalı boşanmaya ilişkin irade beyanlarından tek taraflı olarak dönebileceği görüşünü benimsemiştir²⁸.

Taraflar bu açıklamalarını yazılı bir metin biçiminde sunabilecekleri gibi sözlü olarak da açıklayabilirler. Ancak sözlü anlaşma bir tutanağa geçirilerek her iki eş tarafından da imzalanmalıdır²⁹. Kanaatimizce de kanunda yapılacak

lanmasını, feshi ya da sözleşmeden dönmeyi talep edebilecektir. İmkânsızlık kavramından farklı olan aşırı ifa güçlüğüne dayanan uyarılama isteminin temeli, Türk Medeni Kanunu’nun 2. maddesinde öngörülen dürüstlük kurallarıdır. İşlem temelinin çökmesi kavramı altında değerlendirilen aşırı ifa güçlüğü, sözleşmenin yapılmasına temel oluşturan olguların, sözleşmenin kurulması sırasında tarafların öngöremeyecekleri, hesaba katmalarının beklenemeyeceği olağanüstü durumların ortaya çıkmasıyla esaslı şekilde değişmesini, sözleşmede edimler arasında kurulan dengenin alt üst olmasını, borçlu için sözleşme koşullarında borcun ifasının dürüstlük kuralına aykırı düşecek ölçüde ağırlaşmasını ifade etmektedir.” (www.uyap.gov.tr, Erişim Tarihi: 15.05.2023).

²⁶ Özdemir, s. 151.

²⁷ Nomer, Haluk: Anlaşmalı Boşanma Protokolünden Dönülebilir mi? (Can a Divorce Settlement Agreement Be Rescinded?), Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XVIII, 2021/2, s. 584.

²⁸ Yargıtay 2. HD. T. 14.11.2016, E. 2016/22312, K. 2016/14718, Yargıtay 2. HD. T. 05.02.2018, E. 2018/593, K. 2018/1397, Yargıtay 2. HD. T. 23.01.2018, E. 2016/10163, K. 2018/1051, Yargıtay 2. HD. T. 03.03.2015, E. 2014/10998, K. 2015/3147, Yargıtay 2. HD., T. 26.02.2018, E. 2018/854, K. 2018/2445 “Anlaşmalı boşanma yönünde oluşan karar kesinleşinceye kadar eşlerin bu yöndeki, diğer bir ifadeyle gerek boşanmanın mali sonuçları gerekse çocukların durumu hususunda kabul edilen düzenlemeleri kapsayan irade beyanından dönmesine engelleyici yasal bir hüküm bulunmamaktadır. Anlaşmanın bozulması ile anlaşmalı boşanma hükmü bütünüyle geçersiz hale gelir (HUMK m. 439/2). Bu halde anlaşmalı boşanma davasının “çekişmeli boşanma”(TMK m. 166/1-2) olarak görülmesi gerekir.” (www.uyap.gov.tr, Erişim Tarihi: 15.05.2023). Aksi yönde görüş için bkz. Nomer, s. 588. Nomer’e göre, “... taraflardan her birinin boşanma kararı kesinleşinceye kadar yapmış oldukları anlaşmadan tek başlarına serbestçe dönebileceklerinin kabulü, hukuk sisteminin temel kurumlarından olan “sözleşme” kurumu ve hukukumuzda geçerli olan “ahde vefa (pacta sunt servanda) ilkesi” ile bağdaşmaz. İster borçlar hukukunda ister aile hukukunda olsun yapılan anlaşmalar taraflar için bağlayıcıdır. Sözleşmelerin kurucu unsurları icap ve kabuldür. Kurucu unsurlar gerçekleştiği anda, sözleşme taraflar için artık bağlayıcıdır, meğerki bir irade sakatlığı bulunsun”

²⁹ Öztan, s. 694; Gençcan, s. 602; Seçer, s. 265. Kanunda düzenleme kelimesinin kullanılmış olmasının Kanun koyucunun yazılı şekli tercih ettiği yönünde kanaat uyandırdığı bu nedenle de anlaşmanın yazılı yapılması gerektiği yönünde bkz. Özdemir, s. 170; Yılmaz / Bilgin, s. 76.

bir değişiklik ile anlaşma metninin eşler tarafından yazılı yapılması şartı kanuni geçerlilik şartı olarak düzenlenmelidir. Böylece eşlerin daha kapsamlı ve dikkatli düşünmeleri sağlanacaktır.

Hakiminin boşanma kararı verilebilmesi için davalı ve davacıyı boşanmanın mali sonuçları olan; maddi tazminat, manevi tazminat ve yoksulluk nafakası konularında taraflarca kabul edilecek düzenlemeyi uygun bulması şarttır³⁰. Eşler bu konularda açık ve net bir anlaşma sağlamış olmalıdır; yapılan anlaşma koşula bağlanmış olmamalıdır³¹. Örneğin “nafaka istemiyorum” biçiminde alınan veya boşanmanın mali sonuçlarına ilişkin düzenlemeye yazılıp imzalanan bir beyanı ele alalım. “Nafaka istemiyorum” beyanı ile kastedilen nedir? Tedbir nafakası mı istenmiyor, yoksulluk nafakası mı istenmiyor belli değildir. O halde tarafların beyanı alınırken nafaka ve tazminat konusunda nafaka ve tazminatların ayrı ayrı adları yazılmak suretiyle beyanları açık ve net bir şekilde alınmalıdır.

Doktrinde savunulan bir görüşe göre; eşler arasında hazırlanan protokolde mali konuların kararlaştırılmadığı durumlarda eşlerin bu taleplerinden vazgeçtikleri ve bu konularda anlaşmış oldukları kabul edilmelidir³². Aksi yönde bir görüşe göre ise, mali konulara ilişkin düzenleme, dava şartıdır ve bu nedenle hâkimin dava şartının mevcut olmadığı durumda boşanmaya karar vermemesi gerekir. Boşanmaya karar verilmesi durumunda ise, verilen karar kesinleşmiş olsa dahi eşler maddi tazminat ve yoksulluk nafakası talep edebileceklerdir³³.

Yargıtay’da konu ile ilgili vermiş olduğu kararlara göre; eşler maddi ve manevi tazminat haklarını saklı tutarak da anlaşmalı boşanabilirler³⁴. Ancak kanaatimizce böyle bir uygulamanın kabul edilmesi kanunun ruhuna ve sistematığına aykırı sonuçlar doğurur. Eşler kanundaki emredici düzenlemeye rağmen bir an önce boşanmak uğruna boşanmanın mali sonuçları hakkındaki anlaşmayı boşanma sonrasına bırakabilirler. Boşanma sonrası bu konularda anlaşma sağlanmadığı durumlarda da açacakları dava ile yargının yükünü daha da ağırlaştırırlar.

Son olarak, hakiminin boşanma kararı verebilmesi için davacı ve davalıyı çocukların durumu; iştirak nafakası, kişisel ilişki, velayet hususunda taraflarca kabul edilecek düzenlemeyi uygun bulması şarttır.

³⁰ Özdemir, s. 155, Seçer, s. 263; Güneşlioğlu, Filiz, Boşanma ve Boşanmanın Hukuki Sonuçları, Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2009, s. 67.

³¹ Akıntürk / Ateş, s. 271.

³² Özdemir, s. 196.

³³ Öztan, s. 419; Seçer, s. 269.

³⁴ Gençcan, s. 706.

Ergin olmayan çocukların velayetinin kime verileceği ve velayetin verilmediği tarafın çocukla kişisel ilişkisinin ne biçimde olacağı konusunda tarafların beyanları mutlaka alınmalıdır³⁵. Çocukların velayetinin kime verileceği konusunda, anne ve babanın menfaatinden ziyade çocukların menfaati ön planda tutulur. Bu nedenle, hâkim, eşlerin velayetin hangisine verileceği konusunda yaptıkları anlaşmayı çocuğun yararına görmeyebilir. Bu durumda, eşlerin anlaşmasında değişiklik yapılmasını isteyebilir. Bu durumda eşlerin bu değişikliği kabul etmeleri şartıyla boşanmaya karar verilebilir³⁶.

Hâkim, tarafların ve çocukların menfaatlerini dikkate alarak taraflarca sunulan düzenlemede gerekli gördüğü değişiklikleri yapabilir³⁷. Mahkeme tarafların beyanlarının kabul edilmeme sebeplerini açıklayıp onlara bir öneri götürmeden davayı reddedemez. Mahkeme kendini tarafların yerine koyarak değişikliği kendiliğinden gerçekleştiremez. Hâkim, eğer taraflarca kendisine sunulmuş olan anlaşmayı uygun bulmadığını belirtmemiş ve uygun gördüğü değişiklikleri tarafların bilgisine sunmamışsa, anlaşmayı uygun görmüş sayılır ve bu anlaşma şartlarına göre karar vermek zorundadır; anlaşmaya uygun düşmeyen bir karar veremez³⁸. Hâkim taraflar arasında yapılan düzenlemede

³⁵ Yargıtay 2. HD. T. 20.06.2016, E. 2016/13809, K. 2016/11850; “Taraflar arasında görülen anlaşmalı boşanma davasında, velayeti anlaşma uyarınca anneye bırakılmış ortak çocuk ile baba arasında kurulacak kişisel ilişki konusunda da bir düzenleme yapılmamış ancak duruşmada mahkeme tarafından kurulacak şahsi ilişkinin kabul edileceği bildirilmiş olup, ancak hâkimin takdirine bırakılmıştır. Bu durumda mahkemece yapılacak iş, kişisel ilişki konusunda taraflara bir öneride bulunmak, öneri kabul edildiği takdirde buna göre karar vermek, kabul edilmediği ve taraflarca anlaşmaya varılarak yeni bir düzenleme de yapılmadığı takdirde, dava Türk Medeni Kanunu’nun 166/1. maddesi uyarınca çekişmeli boşanma olarak sürdürülüp sonucu uyarınca karar vermekten ibarettir. Yasal koşullar oluşmadan, Türk Medeni Kanunu’nun 166/3. maddesi uyarınca yazılı şekilde anlaşmalı boşanmaya karar verilmesi usul ve yasaya aykırı olup, hükmün bu sebeple bozulmasına karar vermek gerekmiştir.” (www.yap.gov.tr, Erişim Tarihi: 15.05.2018).

³⁶ Öztan, s. 416, Kılıçoğlu, s. 113, Yargıtay 2. HD. T. 30.05.2016, E. 2016/8153, K. 2016/10545; “Taraflar 15.10.2015 tarihli oturumda mahkemeye sundukları 30.09.2015 tarihli protokol uyarınca karar verilmesini ve buna göre müşterek çocuk Necati’nin velayetinin babaya verilmesini istemiş, son oturumda bu beyanlarını tekrarlamışlar ancak mahkemece protokolden değişiklik yapılarak velayetin anneye verilmesine ve çocuk için davacı tarafından iştirak nafakası ödenmesine karar verilmiştir. Yapılan değişiklik hakkında tarafların beyanları alınmadan yazılı şekilde hüküm kurulması usul ve yasaya aykırıdır. Mahkemece yapılacak iş gerekli görülen değişiklik hakkında tarafların beyanını almak, bu değişikliğin kabulü halinde boşanmaya ve değişik anlaşmaya uygun karar vermek, değişikliğin kabul edilmemesi halinde ise yargılamaya Türk Medeni Kanununun 166/1-2. maddesi uyarınca çekişmeli boşanma olarak devam etmek, taraflara iddia ve savunmalarının dayanağı bütün vakıaların sıra numarası altında açık özetlerini içeren beyan ile iddia ve savunmanın dayanağı olarak ileri sürülen her bir vakıanın ispatını sağlayacak delillerini sunmak ve dilekçelerin karşılıklı verilmesini sağlamak üzere süre verilip ön inceleme yapılarak tahkikata geçildikten sonra usulüne uygun şekilde gösterilen deliller toplanarak gerçekleştirilecek sonuç uyarınca karar vermekten ibarettir.” (www.uyap.gov.tr, Erişim Tarihi: 15.05.2023).

³⁷ Öztan, s. 695; Yılmaz- Bilgin, s. 82; Seçer, s. 276; Akıntürk / Ateş, s. 271; Gençcan, s. 360 vd.

³⁸ Akıntürk / Ateş, s. 272; Gençcan, s. 369; ARAS, s. 73.

yapılan değişiklik konusunda taraf görüşleri alınmadan karar verilemez³⁹. Anlaşmalı boşanma davasında boşanmaya karar verilebilmesi için taraflar arasında kararlaştırılan düzenlemenin ayrıca uygulanabilir olması da gerekir.

Anlaşmalı boşanma davasında verilen karar eda hükmünü taşımalı ve aynı zamanda hüküm açık ve infazda duraksamaya yer vermeyecek şekilde kurulmuş olmalıdır. Anlaşmalı boşanma davasında kurulan hüküm taraflar arasında yapılan düzenlemeye atıfta bulunarak kurulamaz. Aynı zamanda taraflar arasında kabul edilen düzenlemenin tamamının hüküm fıkrasına infazda karışıklık yaratmayacak şekilde geçirilmesi gerekir.

II. MAL REJİMİNE DAİR ANLAŞMA KAYITLARININ PROTOKOLDE YER ALMASININ UYGUN OLUP OLMADIĞI MESELESİ

Sözleşmenin kurucu unsurları dışında kalan, ikinci dereceden hususlar üzerinde anlaşma olmadan da sözleşmenin kurulması mümkündür; geçerlilik koşullarının tamamlanması ile sözleşme geçerli şekilde kurulur. Kanaatimizce mal rejimine dair anlaşma kayıtları sözleşmenin esaslı unsurları içerisinde yer almamaktadır. Eşlerin mal rejimi konusunda protokole dahil etmek istedikleri hususlara TMK m. 5'e göre subjektif esaslı unsurlara ilişkin kuralların kıyasen uygulanması gerekir.

Anlaşmalı boşanmaya karar verebilmek için eşlerin mal rejiminin tasfiyesi konusunda da anlaşmış olmalarının gerekip gerekmediği doktrinde tartışılabilir bir konudur. Doktrinde baskın olan görüşe göre, anlaşmalı boşanmaya karar verilebilmesi için eşlerin mal rejiminin tasfiyesi konusunda anlaşmaları şart değildir⁴⁰. Bizim de katıldığımız bu görüşe göre, kanunun lafzından da anlaşılacağı üzere boşanmanın mali sonuçlarından anlaşılması gereken TMK m. 174'te düzenlenen maddi ve manevi tazminat ile TMK m. 175'te düzenlenen yoksulluk nafakasıdır; bunun dışında mal rejiminin tasfiyesi konusunda yapılan anlaşmalar ihtiyari niteliktedir.

³⁹ **Öztan**, s. 417; **Helvacı**, s. 1167. Yargıtay 2. HD., T. 21.09.2017, E. 2016/4642, K. 2017/9916 (www.uyap.gov.tr, Erişim Tarihi: 15.05.2023).

⁴⁰ **Doğan, İzzet**, "Anlaşmalı Boşanma", İstanbul Barosu Dergisi, C. 81, S. 5, 2007, s. 1940; **Seçer, Öz**, "Türk ve İsviçre Hukukunda Anlaşmalı Boşanma ve Fili Ayrılık Sebebiyle Boşanma", Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi, S. 63- 64, s. 54; **Özdemir**, s. 159; **Şipka, Şükran / Özdoğan, Ayça**, Yargı Kararları Işığında Soru ve Cevaplarla Eşler Arasındaki Malvarlığı Davaları, On İki Levha Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2015, s. 321; **İçöz Demirel**, Derya / **Kömür**, Ebru, Anlaşmalı Boşanma Protokolünün Düzenlenmesi ve İhlali, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2023, s. 124; **Erdem**, s. 135; **Zehir**, İlkur Pınar, Boşanmanın Yan (Fer'i) Sonuç Sözleşmeleri, İstanbul 2017, s. 48; **Akıncı, Şahin**: "Edinilmiş Mallara Katılma Rejiminin Tasfiyesinde Karşılaşılan Bazı Meseleler ve Çözüm Önerileri", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. 22, S. 3, Prof. Dr. Cevdet Yavuz'a Armağan, C. I, İstanbul 2016, s. 180.

Tarafların ihtiyari olarak da olsa anlaşmalı boşanma protokolüne mal rejiminin tasfiyesine ilişkin hükümleri de dahil etmeleri durumunda ise bu hükümlerin geçerliliği de hâkimin onayına tabi olacaktır⁴¹. Bu görüşe göre, hâkim ilk görüşün aksine tarafların mal rejimine ilişkin bir anlaşma yapmış olmaları şartını aramamakla birlikte tarafların ihtiyari de olsa mal rejimi hususunda bir anlaşmaya varmaları durumunda bu anlaşmanın geçerli olabilmesi hâkimin onayına tabi olmaktadır. Zira eşler üzerinde anlaştıkları boşanma protokolünü mahkeme önünde kabul etmeleri ile birlikte artık protokolde geçen anlaşma hükümleri ile bağlıdırlar ve serbestçe dönemezler. Bu nedenle hâkimin, anlaşma protokolünü tarafların üzerinde serbestçe tasarrufta bulunabilecekleri hususlar da dahil olmak üzere bir bütün olarak uygun bulması gerekir.

Eşlerin anlaşma protokolüne mal rejiminin tasfiyesine yönelik hükümler koyması durumunda hâkim, bu hükümlere ilişkin olarak da iradelerin serbestçe oluşup oluşmadığını kontrol edecektir. İradelerin serbestçe oluşup oluşmadığına ilişkin olarak yapılacak denetim dışında hâkim, saik araştırması yapmayacaktır.

Hâkim, boşanmanın fer'i sonuçlarına ilişkin protokolde yer alan hükümleri onaylamasına rağmen mal rejiminin tasfiyesine yönelik olarak konulmuş olan hükümleri onaylamazsa taraflar bu kısımları değiştirebilir veya ortadan kaldıracaktır. Ancak eşler boşanma yönündeki isteklerini beyan ederek mal rejiminin tasfiyesine yönelik olarak konulan ve hâkimin uygun bulmadığı hükümleri protokolden çıkarmayı kabul etmeleri halinde hâkim anlaşmalı boşanmaya karar vermelidir.

Diğer bir görüşe göre ise, mal rejiminin sona ermesi ve tasfiyesi konuları da boşanmanın mali sonuçları ile ilgilidir ve boşanmaya karar verilebilmesi için

⁴¹ TMK m. 184/5'te, "Boşanma veya ayrılığın fer'i sonuçlarına ilişkin anlaşmalar, hâkim tarafından onaylanmadıkça geçerli olmaz." şeklinde düzenleme bulunmaktadır. TMK m. 184/5 hükmüne bakacak olursak anlaşma temeline dayalı boşanma dışındaki boşanma davaları ve ayrılık davalarında da boşanma ve ayrılığın fer'i sonuçlarına ilişkin anlaşmaların varlığından bahsedildiği görülmektedir. Anlaşma temeline dayalı boşanma davasındaki boşanmanın fer'i neticelerine ilişkin düzenlemelerden farklı olarak TMK m. 184/5'te bahsi geçen anlaşmaların yapılmasında hiçbir zorunluluk bulunmamaktadır. Bu anlaşmalar ancak iki tarafın arzusu ve iradesi doğrultusunda yapılabilmektedir. Ancak taraflar yaptıkları anlaşmalı boşanma protokolünün ve ayrılığın fer'i sonuçlarına ilişkin anlaşmaları hâkimin onayına sunmak zorundadırlar. İşte bu aşamadan sonra anlaşma temeline dayalı boşanma davasındaki yargılama sürecinde yer alan denetim mekanizmasına benzer şekilde işleyen bir yöntemle hâkim taraflarca önüne getirilen sözleşmeyi değerlendirerek uygun bulur. Bu sözleşmelerin hâkim tarafından uygun bulunmaması veya hâkim tarafından gerekli görülen değişiklikler üzerinde taraflarca uzlaşmaya varılamaması halinde hâkim yargılamaya kaldığı yerden devam ederek velayet ve nafaka hususunda tarafların taleplerine bağlı kalmaksızın kara verir.

eşlerin bu konuda da anlaşmış olmaları gerekmektedir⁴². Buna göre anlaşmalı boşanmanın gerçekleşebilmesi için TMK m. 166/3 gereği eşler tarafından mal rejiminin tasfiyesine ilişkin yapılan anlaşmanın hâkim tarafından da onaylanması gerekir. Bu görüşün temelinde yatan düşünce evlilik birliğinin boşanma ile sona ermesi durumunda mal rejiminin sona ermesi ve tasfiye edilmesinin tıpkı nafaka, velayet ve tazminat konuları gibi boşanmanın fer'i sonuçlarından olduğudur⁴³.

Anlaşmalı boşanmada tarafların katılma alacaklarıyla ilgili olarak da anlaşmış olmalarına bir engel yoktur. Hatta tarafların bu konuda da anlaşmaları daha sonradan yıllarca sürecektir katkı ve katılma alacağı nedeniyle karşı karşıya gelmelerini önlemesi bakımından ailevi ve toplumsal huzur, ayrıca yargıyı meşgul etmeyi önleme açısından da usul ekonomisine uygun bir çözümdür. Önemli olan bu anlaşmalı boşanmadaki protokolün yani taraf iradelerinin katılma alacağının da sulh yoluyla çözümlendiğinin açık ve tartışmaya yer vermeyecek şekilde ortaya konulmuş olmasıdır. Böyle bir irade mevcut ise, boşanma davasında mahkeme huzurundaki bu resmi ikrar ve beyanlar kesin delil niteliğinde bağlayıcı olup; aynı konuda yeni bir dava açılmasını önler⁴⁴.

Taraflarca sunulan boşanma protokolünde ve duruşmadaki sözlü beyanlarında, aralarında mal rejiminden kaynaklı alacaklarına ilişkin beyanları yok ise hâkim tarafından mal rejiminden kaynaklı alacaklarının olmadığı yönünde karar verilmez⁴⁵. Eşlerin anlaşma protokolünde mal rejiminin tasfiyesini ve katılma alacağından feragat söz konusu ise bu durumu açıkça ve anlaşılır bir şekilde belirtmeleri gerekmektedir.

Şahsi görüşümüz bu olmakla birlikte uygulamada anlaşmalı boşanmalar da, taraflarca hazırlanan ve mahkeme tarafından onaylanan protokolde geçen

⁴² **Sarı, Suat**, Evlilik Birliğinde Yasal Mal Rejimi Olarak Edinilmiş Mallara Katılma Rejimi, Beşir Kitabevi, İstanbul 2007, s. 105-106; **Acabey, Mehmet Beşir**, "Edinilmiş Mallara Katılma Rejiminde Tartışmalı Bazı Konular Hakkında Düşünceler", İzmir Barosu Dergisi, Y. 73, S. 2, Nisan 2009, s. 203; **Burcuoğlu, Haluk**, "4711 Sayılı Yeni Medeni Kanunun Boşanma Düzenlemesinin Eleştirisi ve Uygulamada Karşılaşılabilecek Sorunlar", Antalya Barosu Dergisi, Y. 25, S. 5/51, Şubat 2004, s. 66-68; **Köseoğlu, Bilal / Kocaağa, Köksal**, Aile Hukuku ve Uygulaması, Ekin Yayınları, Bursa 2011, s. 112.

⁴³ **Acabey**, s. 195. Aksi yönde görüşe göre ise, mal rejiminin tasfiyesi konusu boşanmanın fer'i sonuçları arasında yer almamaktadır. Ayrıca anlaşmalı boşanmanın söz konusu olabilmesi için eşlerin yalnızca boşanmanın fer'i niteliğinde olan konularda anlaşmış olmaları yeterlidir. Bkz. **Kılıçoğlu**, s. 401.

⁴⁴ **Kılıçoğlu**, s. 324-325; **Akinci**, s. 180.

⁴⁵ **İçöz Demirel / Kömür**, s. 124. Yargıtay 2. HD., T. 10.11.2021, E. 2021/8900, K. 2021/8416 (www.uyap.gov.tr, Erişim Tarihi: 21.01.2024).

ifadelerin belirsiz ve şüpheli olması uygulamada duraksamalara yol açmıştır⁴⁶. Kullanılan ifadelerin sadece boşanmanın malî sonuçlarını mı kapsadığı yoksa tarafların katılma alacağı hususunda anlaşmış olduklarını da kabul etmek mi gerekeceği hem doktrin hem de uygulamada tartışmalara neden olmuştur.

III. MAL REJİMİNE DAİR ANLAŞMA KAYITLARININ PROTOKOLDE YER ALMASI HALİNDE BUNLARA VERİLECEK ANLAM VE BAĞLAYICILIĞI

Doktrinde baskın olan ve bizim de katıldığımız görüşe göre; taraflar anlaşmalı boşanma için zorunlu olmamakla birlikte, bu talepler dışında mal rejiminden doğan alacaklar ile ilgili konularda da anlaşmış iseler bu anlaşma bu tür alacaklar için bağlayıcı mıdır? Bir başka ifadeyle taraflar anlaşmalı boşanmada katılma alacağına ilişkin olarak da anlaşmış iseler, artık bu alacakları talep edemeyecekler midir?

Anlaşmalı boşanma protokolünde mal rejiminin tasfiyesine dair anlaşma yapmaya engel bir yasal düzenleme veya kural yoktur. Ancak protokolde yer alan mal rejiminin tasfiyesine yönelik özellikle de katılma alacağı ile ilgili hükümler açık ve net bir şekilde ifade edilmelidir. Aksi halde sorun anlaşma protokolünün yorumlanması ile çözüme kavuşacaktır.

Eşlerin aralarında hazırladıkları anlaşmalı boşanma protokolü, eşlerin karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanları ile kurdukları, aile hukukuna özgü bir sözleşme olarak kabul edilebilir⁴⁷. Doktrindeki baskın görüş bu olmakla birlikte anlaşmalı boşanmanın hukuki niteliğine ilişkin doktrinde kabul edilen farklı görüşler de mevcuttur. Buna göre, anlaşmalı boşanmayı bir sözleşme olarak kabul etmekle birlikte bunun bir özel hukuk sözleşmesi değil usul hukuku bağlamında sulh sözleşmesi olduğunu savunan⁴⁸ bir görüş var olmakla birlikte eşlerin boşanma yönünde birbirine uygun ve karşılıklı irade beyanlarının yer aldığı ve boşanmanın fer'i neticelerini de içermesi zorunlu olan, "kendine özgü bir aile hukuku sözleşmesi" olduğunu düşünen görüş de mevcuttur⁴⁹. Bir başka görüş, anlaşmalı boşanma protokolünü bir sözleşme olarak değil,

⁴⁶ Acar, s. 159.

⁴⁷ Yılmaz- Bilgin, s. 72; Seçer, s. 265; Güneşlioğlu, s. 23; Akıncı, s. 183; Nomer, Haluk, Anlaşmalı Boşanma Protokolünden Dönülebilir mi? (Can a Divorce Settlement Agreement Be Rescinded?), Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XVIII, 2021/2, s. 583-584; Atmaca Ülkü, Hande, Anlaşmalı Boşanma Protokolü Nasıl Düzenlenmelidir?, Seçkin Yayıncılık, İstanbul 2021, s. 48.

⁴⁸ Esener, Turhan, Boşanmanın Fer'i Neticelerine Dair Mukaveleler, AÜHFD, C. 8, S. 3-4, 1951, s. 612.

⁴⁹ Atmaca Ülkü, s. 49.

tarafların birlikte mahkemeye karşı yöneltilmeleri gereken tek taraflı bir talep olduğunu kabul etmektedir⁵⁰. Son olarak, boşanma protokolünü kuruluş aşamasında özel hukuk hükümlerine tabi bir özel hukuk sözleşmesi niteliğinde gören, fakat mahkemenin düzenlemeyi onaylaması akabinde artık bu niteliğini yitirdiğini ve mahkemenin onayı ve boşanma hükmünün kesinleşmesi üzerine artık hükmün bir parçası halini alarak ‘ilam’ niteliğine haiz olduğunu ifade eden bir görüş de mevcuttur⁵¹.

Her bir sözleşme yani anlaşmalı boşanma protokolü için eşlerin irade beyanlarının birbirine uygun olup olmadığının ve sözleşmenin içerik ve şartlarının belirlenmesi için beyanların anlamının belirlenmesini yani beyanların yorumlanmasını gerekebilir⁵². Yargıtay da açık bir şekilde ifade etmese de önüne gelen somut olaylarda sözleşmede geçen ifadeleri, dolayısıyla tarafların iradelerini yorumlayarak, neyi kastetmiş olabileceklerini araştırmış ve ona göre bir sonuca gitmeye çalışmıştır⁵³. O hâlde sağlıklı ve olması gereken bir sonuca ulaşabilmek için sözleşmelerin ve irade beyanlarının nasıl yorumlanması gerektiği hususu üzerinde durulmalıdır⁵⁴.

Eşler arasında yapılan anlaşmanın yorumlanmasındaki amaç, eşlerin birbirine uygun gerçek veya farazi irade beyanlarının tespiti ve bu tespite göre sözleşmenin içeriğinin belirlenmesidir⁵⁵. Bazen tarafların tecrübesizliği, hukuki bilgilerinin sınırlılığı ve iradelerini ifadedeki yetersizlikleri, beyanların anlamını belirlemede güçlük ve duraksamaya sebep olur. Bu takdirde beyanın yorumlanarak sözleşmenin içeriğinin belirlenmesi gerekir ve hâkim, sözleşmenin içeriğini her şeyden önce tarafların birbirine uygun gerçek iradelerine göre tespit eder eder. Böyle bir tespit mümkün olmuyorsa, o zaman farazî iradeleri tespit edilerek güven ilkesi çerçevesinde sözleşmenin içeriğinin belirlenmesi gerekir⁵⁶.

⁵⁰ **Arsebük**, Esat, Medeni Hukuk, C. II, Aile Hukuku, Recep Ulusoglu Basımevi, Ankara 1940, s. 767.

⁵¹ **Esener**, s. 612-613; **Tekinay**, s. 290; **Tekin**, s. 122.

⁵² Sözleşmelerin yorumu için bkz. **Reisoğlu**, Safa, Türk Borçlar Hukuku- Genel Hükümler, 24. Baskı, İstanbul 2013, s. 102.

⁵³ Yargıtay 8. HD. T. 20.09.2017, E. 2017/9765, K. 2017/11128 (www.uyap.gov.tr, Erişim Tarihi: 15.05.2023).

⁵⁴ **Akıncı**, s. 183.

⁵⁵ **Acar**, s. 159.

⁵⁶ **Reisoğlu**, s. 102; **Eren, Fikret**, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Düzeltilmiş 18. Baskı, İstanbul 2015, s. 466 - 467; **Oğuzman, M. Kemal / Öz, M. Turgut**, Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, C. I, 10. Baskı, İstanbul 2012, s. 194; **Akıncı**, s. 183.

Somut bir uyumsuzlukta eşlerin gerçek ve ortak isteklerinin tespiti her zaman mümkün olmayabilir. Bu durumda güven teorisine göre irade beyanlarının yorumu ile farazî ortak istek tespit edilecektir⁵⁷. TBK m. 19/1 hükmünde tarafların gerçek ve ortak iradelerinin araştırılması gerektiği düzenlenmiş, bu araştırmanın nasıl yapılacağı yani irade beyanlarının hangi ilkeler göz önünde tutularak yorumlanacağı hâkime bırakılmıştır.

Gerçek veya farazî ortak iradenin tespiti için yorum yapılırken ilk başvurulacak unsur, eşlerin sözleşmede kullandıkları kelimeler ve deyimlerdir⁵⁸. Kural olarak kelimelerin ve deyimlerin, sözleşmenin kurulduğu yer ve zamanda genel anlamları ile kullanıldığı kabul edilir. Ancak taraflar belirli bir meslek, sanat, iş koluna mensup ve aynı iş alanında faaliyet göstermekte ise, kullanılan kelimenin o iş alanında veya meslekte verilen anlamına üstünlük tanınmalıdır⁵⁹. Sözleşmenin kurulduğu zamanda bu tür kelime ve deyimler, tarafların da mensup olduğu iş çevresi ve ilişkilerde özel bir anlam taşıyorsa, bu anlam, günlük dildeki genel anlama üstün tutulmalıdır. Tarafların kullandığı söz ve deyimler metnin bir parçası olarak göz önünde tutulmalı⁶⁰, bireysel değil, beyan bütünlüğü içinde sistematik olarak değerlendirilmeli, metnin diğer parça ve unsurları dışında tutularak tek başına yorumlanmamalıdır⁶¹.

Anlaşarak boşanmak isteyen eşlerin öncelikli olarak karar vermek istedikleri husus, varsa velâyet altındaki çocukların velâyetinin kimde kalacağıdır. Bu husus karara bağlandıktan sonra da nafaka, maddî - manevî tazminat, ev eşyası ve evlilik süresince edinilen malların nasıl paylaşılacağı konusu gündeme gelir. Anlaşmalı olarak boşanmak isteyen eşler, aralarındaki tüm anlaşmazlıkları bitirmek ve boşanma sonrasına anlaşılmadıkları ve karara bağlamadıkları bir konu bırakmamak isterler. Eşleri anlaşmalı boşanmaya sevk eden en önemli husus da aralarındaki ihtilafı bir an önce bitirmek ve kendilerine yeni bir hayat

⁵⁷ Oğuzman / Öz, s. 194 vd.; **Antalya**, Gökhan, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Cilt V/1, 1, Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, İstanbul, 2019, s. 570.

⁵⁸ Yargıtay da yukarıda zikredilen kararlarında özellikle mal ve alacak kavramlarını yorumlamak suretiyle sonuca ulaşmaya çalışmıştır.

⁵⁹ Oğuzman / Öz, s. 195; Akıncı, s. 183; **Antalya**, s. 572.

⁶⁰ Sözleşmelerin yorumlanma ihtiyacı, çoğu kez yapılmış olan irade açıklamalarına kullanılan bir deyim veya sözcüğün ne anlama geldiği hususunda tarafların anlaşamamaları durumunda ortaya çıkar. Yoksa taraflar bu konuda anlaşabilmekte iseler, yani sözleşmede geçen deyim ve kelimelerin anlamları konusunda anlaşmazlığa düşmemişlerse, ortada bir sorun yoktur, yani yorumu gerektiren bir durum mevcut değildir. **Antalya**, s. 569.

⁶¹ Ancak irade beyanları yorumlanırken, beyanda kullanılan kelimelerle de sıkı sıkıya bağlı kalınması gerekir. Güven prensibine göre, beyan, mevcut koşullara göre, iyiniyetli, dürüst bir insanın vereceği anlam ve sözleşmenin bütünlüğü göz önüne alınarak irade beyanları yorumlanmalıdır. Bkz. **Reisoğlu**, s. 102.

kurma isteğidir. Keza anlaşmalı boşanma protokolü de bu amaçla hazırlanır. Hiç kimse anlaşmak suretiyle boşandığı eşi ile daha sonra tekrar mahkemelik olmak istemez. Ancak eşlerin hukukçu olmamaları, protokol hazırlarken bir hukukçudan yardım almamaları ve bazen de yardım aldıkları hukukçunun mevzuata yeterince hâkim olamaması gibi sebeplerle boşanma protokolünde boşluklar ya da yoruma açık ifadeler olur. Yukarıda zikredilen Yargıtay kararlarına konu olan olaylarda da olduğu gibi eşler, aralarındaki ilişkiyi tamamen tasfiye etmek isterken bazen, “*alacağım tüm malları aldım*”, bazen “*başka bir alacağım kalmamıştır*” bazen de “*eşimden başka bir mal talebim yoktur*” gibi ifadeler kullanırlar. Bu tür ifadelerin yer aldığı bir protokolü imzalayarak boşanan eşlerin aslında boşanmanın fer’i sonuçları üzerinde anlaşmak istediklerini, mal rejimi konusunu sonraya bıraktıklarını, diğer bir deyişle mal rejiminden kaynaklanan alacaklarını ileride dava açarak tahsil etmeyi düşündüklerini hiç kimse söyleyemez⁶². Tam tersine protokol imzalanırken taraflar tüm malvarlıklarını tasfiye etmek istemektedirler. Aksi fikrin kabulü anlaşmalı boşanmanın mantığına da ters düşer. Protokolde geçen ifadeler beyanın bütünlüğü içinde sistematik olarak değerlendirildiğinde bu sonuca ulaşmak gerekir. Tarafların sosyal davranışlarından yola çıkıldığında da aynı sonuca ulaşılmalıdır⁶³.

Sözleşmelerin yorumlanması durumunda başvurulacak en önemli yöntemlerden biri de lafzi yorum ilkesidir. Sözleşmelere yüklenen anlam belirlenirken sözleşmede kullanılan lafız önemlidir ancak hâkim; yorum yaparken kullanılan söz ve deyimlere bağlı kalmamalı, tarafların gerçek veya farazi iradelerini kullandıkları kelimelere bakmaksızın araştırmalıdır. Özellikle beyanın metni, beyanı oluşturan söz ve deyimler açık ve kesin değil, muğlak ve birden çok anlama geliyorsa hâkim lafzı arka plana atmalıdır⁶⁴. Ayrıca sözleşmenin lafzı, sözleşmenin amacı ile çeliştiği takdirde de hâkim lafza bağlı kalmamalıdır⁶⁵. Bu ilkeye göre boşanma protokolleri yorumlandığında da eğer taraflar

⁶² Yargıtay HGK, T. 27.11.2013, E. 2013/8-185, K. 2013/1601 (www.uyap.gov.tr, Erişim Tarihi: 21.03.2024). Aksi yönde karar için bkz. Ankara BAM 12. HD., T. 17.03.2017, E. 2017/154, K. 2017/157, “...Her ne kadar Yargıtay Hukuk Genel Kurulu’nun 27.11.2013 tarih 2013/8-185 esas, K. 2013/1601 karar sayılı ilamında tarafların mal talepleri yoktur ibaresinin mal rejiminden kaynaklanan alacağı da kapsadığı kararlaştırılmış ise de eldeki dosyada, boşanma dava dosyasındaki protokol, tarafların duruşmadaki “buna göre” ile başlayan beyanları ve boşanma kararının 5 ve 7. Bentlerindeki düzenlemeler karşısında Hukuk Genel Kurulu kararı incelemesine konu dosya ile eldeki dosya arasındaki farklılık sebebiyle eldeki dosyada Hukuk Genel Kurulu kararının dikkate alınamayacağı düşünülmüştür.”

⁶³ Akıncı, s. 184 vd.

⁶⁴ İnan, Naim / Yücel, Özge, Borçlar Hukuku- Genel Hükümler, 4. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2014, s. 654-264-265; Eren, s. 473; Akıncı, s. 185.

⁶⁵ Eren, s. 473.

bu protokol ile aralarındaki tüm mali konuları çözmeyi amaçlamışlarsa o zaman kullanılan deyimlere bakılmaksızın protokolün sadece boşanmanın fer'i sonuçlarını değil mal rejiminin tasfiyesini de düzenlediğini kabul etmek gerekecektir⁶⁶.

Boşanma protokollerinde de tarafların gerçek, eğer bu mümkün olmazsa farazî iradelerini tespit etmek gerekir. Doktrinde hâkim olan güven ilkesinin hukukî dayanağı TMK. m. 2'de düzenlenen dürüstlük kuralıdır. Şu hâlde beyanlar yorumlanırken tarafların dürüstlük kuralına göre o beyana verdiği ya da vermesi gereken anlam araştırılacaktır⁶⁷.

Anlaşmalı boşanmalarda eşlerden biri (ki bu genellikle erkek olur) diğer eşe bir kısım mallarını devreder, nafaka ve tazminat ödemeyi kabul eder ve aradaki ilişkiyi tamamen bitirmek ister. Bu durumda ilişkiyi bitirmek istediği için nafaka ve tazminat ödemeyi kabul eden ve bir kısım mallarının mülkiyetini boşanmak üzere olduğu eşine devretmeyi kabul eden eşin, ileride mal rejiminden kaynaklanan ayrı bir davaya muhatap olmak istemeyeceği açıktır. Onun iradesi, diğer eşe bir şeyler verip aradaki ilişkiyi tamamen sonlandırmaktır. Ancak acaba diğer eş bunu doğru anlamış mıdır? Kanaatimizce diğer eş de kendisine devredilen bir kısım mallar ile aradaki ilişkiyi sonlandırmak ve boşanma davasından sonra mal rejiminden kaynaklanan bir dava açarak süreci uzatmak istememektedir. Bu nedenle anlaşmalı boşanma konusunda eşler arasında hazırlanan protokol aynı zamanda mal rejiminin tasfiyesine de yöneliktir⁶⁸.

⁶⁶ Akıncı, s. 185. Bu konuda Acar tarafından verilen bir örnek olaya göre; "5 ve 6 yaşındaki iki çocuğa şiddet uygulayan eşin suç sebebiyle yargılanması sürecinde, diğer eşin evlilik birliğinin temelinden sarsılmasına dayalı haklı ve başariye kavuşabilecek davayı açmasını önlemek isteyecektir. Zira bu dava açılırsa yoksulluk nafakası, maddi ve manevi tazminat istemeyeceği gibi, belki tazminat ödemekle yükümlü olacaktır, o halde evlilikte elde edilen malvarlığındaki hakkından vazgeçme iyi bir strateji olabilir. Bu bağlamda çocuklara şiddet uygulayan eşin hiçbir maddi ve manevi talebi olmayacağı teklifi ile diğer eş anlaşmalı boşanmaya ikna etmesi mümkündür. Kısaca bu evliliği her yönüyle hızlı ve bütün ilişkileri koparır tarzda sonlandırmak isteyebilir. Kavram inceliği ve bilgeliği gerekli olmadığından, genel ve götürü ifadelerle protokolü hazırlayan taraflar gönül rahatlığı ile evliliğin tüm sonuçları ile sona erdiğini düşünürlerken, aradan birkaç yıl geçtikten ve ceza yargılaması son bulduktan sonra, kendini artık daha güçlü ve rahat hisseden şiddet uygulayan eşin, protokoldeki şüpheli ifadeyi bir fırsata dönüştürüp geçmişe dönük olarak boşanma anından itibaren geçerli olacak tarzda katılma alacağı davası açması her zaman karşılaşılabilecek bir ihtimaldir. Çözüm, TBK m. 19/1'e sadık olmak ve uygulamaktan geçmektedir, yani tarafların protokolü yaparlarken içinde bulunduğu hal ve şartları iyi analiz etmek, ifadelerdeki asıl maksatları tespit etmek olmalıdır; sadece protokoldeki ifadeye lafzi yorum yöntemi ile yaklaşmak hem kanuna aykırı olduğu gibi hem de gerçeğe aykırı olacak, adaletsiz sonuçlar doğuracaktır." Bkz. Acar, s. 159-160.

⁶⁷ Eren, s. 72; İnan / Yücel, s. 260; Antalya, s. 573.

⁶⁸ Akıncı, s. 186.

Anlaşmalı boşanma davalarında eşler, mal rejiminin tasfiyesinden doğan haklarından açıkça feragat etmedikçe tasfiyeden doğan haklarını ileri sürebilmelidirler. Hakimin; protokolde geçen ifadelerden açık bir feragat durumunun mevcut olup olmadığı hususunda tereddüt duyduğu hallerde, protokol metnindeki ifadelerle ilişkin taraflara açıklama yaptırtmak suretiyle beyanların içeriğini tek tek tespit etmesi gerekmektedir⁶⁹.

Uygulamaya bakıldığında Yargıtay tarafından da somut olaylar da dikkate alınarak farklı kararlar verildiği görülmektedir.

A. Yargıtay'ın, Anlaşma Protokolünde Yer Alan Beyanların Mal Rejiminin Tasfiyesini de Kapsadığı Bu Nedenle Katılma Alacağına İlişkin Dava Açılmayacağı Yönündeki Bazı Kararları

Yargıtay'a itikal eden bazı olaylarda boşanma protokolünde “... bunun dışında maddi ve manevi başka bir isteğim yoktur” ifadesinin sadece boşanmanın fer'i niteliğinde olan (TMK m. 174) “maddi ve manevi tazminatı” kapsayabileceği, bunun dışında katkı ve katılma alacağı için bağlayıcı olmadığı ifade edilmektedir⁷⁰. Yargıtay HGK ise bir kararında boşanma protokolünde eşlerin boşanmanın fer'i niteliğindeki nafaka, tazminat ve velayet dışında “kendilerine ait eşyaları aldıkları; birbirlerinden hak ve alacakları kalmadığı; evlilik birliği içinde edinilmiş herhangi bir malları olmadığı, bu yönde de bir taleplerinin bulunmadığı” beyan ve ikrarlarına yer verilmesine rağmen, davacının boşanma davasından sonra katılma alacağı talep etmesinin bu konudaki beyanlarının “mahkeme içi ikrar olduğu, ayrıca bu beyana rağmen sonradan katkı alacağı talep edilmesinin dürüstlük kurallarıyla da bağdaşmadığı” gerekçesiyle, bozma kararına karşı direnme kararını onamıştır⁷¹.

⁶⁹ Gümüş, Mustafa Alper, Teoride ve Uygulamada Evliliğin Genel Hükümleri ve Mal Rejimleri, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2008, s. 402.

⁷⁰ Yargıtay 8. HD. T. 07.07.2009, E. 2009/2061, K. 2009/3690 (www.uyap.gov.tr, Erişim Tarihi: 15.05.2023). Acar'a göre de boşanma protokolünde maddi ve manevi taleplerden vazgeçme katılma alacağından vazgeçme anlamına gelmemektedir. Bkz. Acar, Faruk, Aile Hukukumuzda Aile Konutu- Mal Rejimleri ve Eşin Yasal Miras Payı, 6. Baskı, SEÇKİN Yayıncılık, İstanbul 2021, s. 159.

⁷¹ Yargıtay HGK, T. 24.02.2010, E. 2010/2-96, K. 2010/106; Yargıtay HGK. T. 23.05.2007, E. 2007/14-289, K. 2007/291 (www.uyap.gov.tr, Erişim Tarihi: 15.05.2023). Eşlerin herhangi bir eşya veya başkaca alacakla ilgili feragat ettiklerine ilişkin beyanlarının feragat olarak değil, sözleşme niteliğindeki ibra olarak değerlendirilmesi gerektiği yönünde bkz. Öncü, Özge, “Eşlerin Anlaşmalı Boşanma Çerçevesinde Mal Rejiminin Tasfiyesine Yönelik Olarak Yaptıkları Anlaşmalar ve Bu Anlaşmaların Uygulamada Doğurduğu Sorunlar”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Şeref ERTAŞ'a Armağan, C. 19, Özel Sayı- 2017, s. 821; Dural / Ögüz / Gümüş, s. 235.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu farklı bir kararında da eşlerin anlaşmalı boşanma protokolünde “karşılıklı mal talebimiz yoktur” şeklindeki beyanların da mal rejiminden doğan alacakları kapsadığı, bu beyana rağmen boşanmadan sonra eşlerin mal rejiminden doğan alacak davası açamayacaklarını kabul etmiştir⁷².

Yargıtay farklı bir kararında da davacının mahkeme huzurunda “... benim davalıdan boşanma dışında herhangi bir tazminat, nafaka ve mal talebim yoktur. Boşanmamıza karar verilsin” şeklindeki beyanını geniş yorumlamış ve tasfiye davası açılmayacağına hükmetmiştir. Kararın gerekçesinde Yargıtay şu görüşlere yer vermiştir:

“Kural olarak, boşanma davasında taraflar arasındaki boşanmanın ferilerine ilişkin anlaşmalar taraflar arasındaki mal rejiminin tasfiyesini kapsamaz. Ancak, bu durum tarafların boşanma davasının görüldüğü sırada aralarındaki mal rejiminin tasfiyesini amaçlayan protokol ve sözleşme yapmalarına engel değildir. ... Somut olayda, davacı yukarıda açıklandığı üzere nafaka, maddî manevî tazminat ve boşanmanın ferilerinden olmayan “herhangi bir mal” talebinin de bulunmadığını açıkça bildirmiştir. Davacı tarafından belirtilen herhangi bir mal tabirinin malvarlığının tamamına yönelik olup, taşınır ve taşınmazlar ile para değeri bulunan her türlü alacak ve hakkı kapsadığı nazara alındığında, tarafların boşanma davası ile yapmış oldukları ve tutanaklara geçen sözleşme ile mal rejimlerinin tasfiyesini gerçekleştirdiklerinin kabulü gerektiğinden, davacı vekilinin yerinde olmayan temyiz itirazlarının reddi ile usul ve kanuna uygun bulunan hükmün onanmasına...”⁷³ şeklinde hüküm kurmuştur.

⁷² Yargıtay HGK. T. 27.11.2013, E. 2013/8-185, K. 2013/1601; Yargıtay 8. HD. T. 28.02.2013, E. 2012/5107, K. 2013/2379. Yargıtay 8. HD. daha yeni tarihli ve T. 12.12.2017, 2016/6723, K. 2017/16616 numaralı bir kararında da şu şekilde hüküm kurmuştur; “Taraflar arasında görülen Antalya 2. Aile 2010/796 Esas ve 2010/1234 Karar sayılı boşanma dosyası incelendiğinde, duruşmada her iki tarafın alınan imzalı beyanlarında “... mal veya gelire dayalı hiçbir hak ve iddiam yoktur, hiçbir baskı, tehdit ve taciz altında kalmadan kendi hür irademle boşanmak istiyorum” şeklinde ifade verdikleri anlaşılmaktadır. Tarafların boşanma dava dosyasında imzalı beyanlarında kullandıkları “mal” ifadesi Yargıtay’ın ve Dairemizin yerleşmiş uygulamalarına göre mal rejiminin tasfiyesini de kapsar. Zira bahsedilen “mal” tabirinden mal varlıklarına ilişkin aynı ve şahsi hakların tamamının anlaşılması gerekir. Taraflar boşanma koşullarını karşılıklı bu şekilde kabul etmişlerdir. Bu kabulden sonra davacının sanki bu yönde bir anlaşma yapılmamış gibi taşınmaz üzerinden tasfiye talebinde bulunması hakkın kötüye kullanılması niteliğindedir. Hakkın kötüye kullanılmasını hukuk korumaz.” (www.uyap.gov.tr, Erişim Tarihi: 15.05.2023).

⁷³ Yargıtay 8. HD. T. 28.02.2013, E. 2012/5107, K. 2013/2379 (www.uyap.gov.tr, Erişim Tarihi: 15.05.2023).

Yargıtay bir kararında, mal rejiminin tasfiyesi konusunda anlaşmış olması durumunda yapılan anlaşmanın geçerliliğini malvarlığı değerlerinin ismen ve tek tek sayılması suretiyle açıkça belirtilmesi şartına bağlamıştır. Örneğin; taşınmazların ada ve parsel numaralarının, taşınır malların niteliklerinin ve araçların plakalarının anlaşmada açıkça belirtilmesi gerekmektedir⁷⁴.

B. Yargıtay'ın Protokolde Yer Alan Beyanlara Rağmen Katılma Alacağına İlişkin Dava Açılabileceği Yönündeki Bazı Kararları

Yargıtay yukarıda aktarılanların aksine anlaşmalı boşanma protokolündeki beyanlara rağmen eşlerin katılma alacağı konusunda dava açabileceği yönünde vermiş olduğu kararlar da mevcuttur. Yargıtay vermiş olduğu bir kararda *“her türlü maddi (parasal) şahsi eşyalarımızı karşılıklı olarak aldık ve bu konuda birbirimizden alacağımız bulunmamaktadır. Boşanma sebebiyle birbirimizden tedbir, yoksulluk nafakası veya herhangi bir şekilde maddi ve manevi tazminat talebinde bulunmuyoruz”* şeklindeki beyanı, mal rejiminin tasfiyesi davası açılmasına engel olarak görmemiştir⁷⁵. Ancak dikkat edilirse bu protokol tarafların şahsi eşyaları ile tazminat ve nafaka taleplerine ilişkindir. Protokolde açıkça nafaka ile maddi ve manevi tazminat taleplerinin olmadığı belirtilmiştir.

Aynı yönde verdiği bir başka kararında ise Yargıtay, *“mal veya eşya paylaşımı ile ilgili herhangi bir isteğim yoktur”* şeklindeki ifadeye rağmen tasfiye davası açılabilmesine hükmetmiştir. Kararın gerekçesinde Yargıtay şu görüşlere yer vermiştir:

“... Protokole yönelik açıklamalar ışığında davacının boşanmanın fer ‘ilerinden olan maddi, manevi tazminat, yoksulluk nafakası vb. açıkça feragat ettiği sabit ise de mal rejiminin tasfiyesine konu olan evlilik birliği içinde edinilen taşınır ve taşınmazlardan kaynaklanan haklarından feragat ettiği kabul edilemez. Anlaşmalı boşanma protokolünde mal rejiminin tasfiyesine ilişkin düzenlemelerin bulunması ve bu yöndeki anlaşmaların geçerli olabilmesi için düzenlemenin mal rejiminin tasfiyesine ilişkin olduğunun duraksamaya yer vermeyecek şekilde tek tek ve ismen sayılmak suretiyle açıkça belirlenmiş olması gerekir. Uyuşmazlık konusu protokolün bu ha-

⁷⁴ **Uluç, Yusuf**, Mal Rejimleri ve Tasfiyesi, Yetkin Yayınları, Yetkin Yayınları, Ankara 2014, s. 568; **İçöz Demirel / Kömür**, s. 124. Ancak Yargıtay HGK T. 27.11.2013, E. 2013/185, K. 2013/1601 sayılı kararında: *“tarafların karşılıklı mal taleplerinin bulunmadığına dair protokoldeki ifadenin mal rejiminden kaynaklanan alacağı da kapsadığının anlaşılmasına göre...”* şeklinde karar vermiştir. (www.uyap.gov.tr, Erişim Tarihi: 15.05.2023).

⁷⁵ Yargıtay 8. HD. T. 28.05.2012, E. 2012/144, K. 2012/4855 (www.uyap.gov.tr, Erişim Tarihi: 15.05.2023).

liyle mal rejiminin tasfiyesini kapsadığını söylemek güçtür. Hangi hususları içerdiği muğlâk olan protokolün TMK'nın 166/3 maddesine uygunluğu kabul edilemeyeceğinden davacının boşanma davasına ilişkin dava dilekçesi ve yargılama oturumundaki beyanları esas alınarak aleyhine karar verilemez.”⁷⁶

Yargıtay bir başka kararda ise,

“ tarafların anlaşmalı boşandıkları, boşanma dosyasındaki protokolün 2. Bendinde “nafaka ve tazminat hususu olarak davacı eş davalı eşe 30.000 TL ödeme yapacak...”, 4. bendinde “eşyalar hususu”: Taraflar özel ev eşyaları konusunda anlaşmışlardır. Eşyalar davalı eşte kalacak bundan başka tarafların karşılıklı birbirinden eşyalar konusunda bir talepleri yoktur” şeklinde düzenlendiği, duruşmadaki imzalı beyanlarında “Davacının 30.000 TL ödemesini kabul ettiğini, evlilik birliği içinde edindikleri ev eşyalarını paylaştıklarını, ziynet, çeyiz ve kişisel eşyalarını aldıklarını” belirttikleri, boşanma hükmünde de “Tarafların anlaşmaları uyarınca ev eşyaları ile çeyiz, ziynet ve kişisel eşyalarını paylaşmış olduklarını belirttiklerinden bu hususta karar verilmesine yer olmadığına karar verildiği anlaşılmaktadır. Mal rejiminin tasfiyesi boşanma davasının eki niteliğinde değildir. Protokoldeki düzenleme, boşanma davasındaki taraf beyanlarından mal rejimine ilişkin açıkça bir anlaşma olduğu sonucu çıkarılamaz. O halde, mahkemece iddia ve savunma kapsamında deliller toplanıp, deliller değerlendirilerek sonucuna göre karar verilmesi gerekirken, yazılı şekilde karar verilmesi doğru olmamış, bozulması gerekmiştir.” şeklinde hüküm kurmuştur⁷⁷.

Yargıtay 2017 yılında verdiği bir kararında şu şekilde hüküm kurmuştur:

“Kural olarak anlaşmalı boşanma davasında taraflar arasında akdedilmiş olan boşanma protokolünde yer alan mal rejimi hukukundan kaynaklanan anlaşma maddelerinin mahkeme kararında yer alması veya protokolün mahkemece onaylanması gerekir. Mal rejiminden kaynaklanan talepler boşanmanın ferilerinden olmadığından ayrıca dava konusu edilebilirler. Mahkemece, davacı Münevver’in boşanma davasında 09.04.2014 tarihli duruşmadaki “karşı taraftan herhangi bir eşya talebim yoktur” şeklindeki beyanının mahkeme içi ikrar niteliğinde olup görülmekte olan davada davacı aleyhine kesin delil

⁷⁶ Yargıtay 8. HD. T. 19.19.2013, E. 2013/872, K. 2013/12674 (www.uyap.gov.tr, Erişim Tarihi: 15.05.2023).

⁷⁷ Yargıtay 8. HD. T. 09.01.2018, E. 2016/6163, K. 2018/127; Yargıtay 8. HD. T. 08.06.2016, E. 2015/2792, K. 2016/10081 (www.uyap.gov.tr, Erişim Tarihi: 15.05.2023).

teşkil ettiği, davacının bu ikrarına rağmen görülmekte olan davayı açmasının hakkın kötüye kullanılması niteliğinde olduğu, davacı Münevver'in beyanında geçen "eşya" kavramının taşınmaz ve taşınır mallar ile boşanmanın ferî niteliğinde olmayan mal rejiminin tasfiyesinden kaynaklanan "değer artış payı ve katılma alacağı" taleplerini de kapsadığı gerekçesiyle davanın reddine karar verilmişse de; ulaşılan sonuç isabetli değildir. Şöyle ki; boşanma dava dosyasının incelenmesinde protokolün 2. maddesinde "davalı ve şahsım olan davacı birbirimizden tazminat ve nafaka talebimiz yoktur" şeklinde, 3. maddesinde "eşyalar taksim konusunda da anlaşma sağlanmıştır" şeklinde düzenlemeler bulunduğu, davacı Münevver'in duruşmada "davalı ile boşanma ve ferîlerin de anlaştık, buna göre davalıdan herhangi bir şekilde ziynet, eşya, maddi, manevi tazminat, tedbir ve yoksulluk nafakası talebim yoktur" şeklinde beyanda bulunduğu, mahkemece hükmün 3. bendinde " tarafların birbirlerinden tedbir, iştirak ve yoksulluk nafakası, maddi ve manevi tazminat, ziynet ve eşya talepleri olmadığından bu hususlarda karar verilmesine yer olmadığına" ve 8. bendinde "5 maddeden ibaret bila tarihli protokolün aynen tasdikine ve kararın eki sayılmasına" karar verildiği belirlenmiştir. Görüldüğü üzere gerek protokol içeriği gerekse hükme geçirilen mali hususlara ilişkin hüküm fıkrası ile tarafların karşılıklı anlaşmalarını bildirdikleri imzalarını taşıyan kararın verildiği duruşmadaki beyanları birlikte değerlendirildiğinde; tarafların karşılıklı olarak eşya ve ziynet taleplerinin bulunmadığının kabul edildiği, bunun dışındaki anlaşmanın boşanmanın ferî'i (eki) niteliğindeki konulara ilişkin olduğu, mal rejiminin tasfiyesi konusunda bir anlaşma yapılmadığı anlaşılmaktadır. TMK 166/3. maddesi uyarınca anlaşmalı boşanma kararı için; eşlerin boşanma ve boşanmanın eki niteliğindeki hususlarda anlaşmış olmaları gerekir. Mal rejiminin tasfiyesi boşanmanın eki niteliğinde olmadığından, anlaşma gerekli değildir. Ancak anlaşma olduğu takdirde boşanmayla birlikte hüküm altına alınmasına da yasal bir engel yoktur. Bu bakımdan mal rejiminin tasfiyesine ilişkin bir anlaşma yapılmadığı anlaşıldığından, davacı tarafından eldeki davanın açılmasına engel bir durum bulunmamaktadır. Açıklanan nedenlerle, mahkemece iddia ve savunma çerçevesinde taraf delilleri toplanarak tartışılması ve tüm deliller değerlendirildikten sonra talebin esası hakkında olumlu olumsuz bir karar verilmesi gerekirken, yazılı gerekçelerle davanın reddine karar verilmesi doğru olmamıştır." şeklinde hüküm kurmuştur⁷⁸.

⁷⁸ Yargıtay 8. HD. T. 26.12.2017, E. 2015/22210, K. 2017/17561 (www.uyap.gov.tr, Erişim Tarihi: 15.05.2023).

SONUÇ

Kanun eşlerin anlaşmalı boşanmaya ilişkin boşanma protokolünde belirlemeleri gereken mali sonuçlar konusunda herhangi bir sınırlama yapmamıştır. Doktrinde mal rejiminin tasfiyesine ve katılma alacağına ilişkin anlaşmaların anlaşmalı boşanma protokolünde bulunması gerekip gerekmediği tartışmalıdır. Yargıtay'ın verdiği yerleşik kararlara göre ise; eşler, mali konularda ve çocukların durumu hususunda mutlaka düzenleme yapılmalıdır ancak bunun yanında mal rejiminin tasfiyesi konusuna da diledikleri takdirde yer verebilirler.

Eşlerin boşanma protokolünde mal rejiminin tasfiyesinden doğan alacaklara ilişkin birbirlerinden herhangi bir talepte bulunmayacaklarına yönelik anlaşmaları halinde, eşlerin iradelerinin gerçekten bu yönde olduğuna ilişkin hâkimin tarafları bizzat dinleyerek kanaat getirdiği durumlarda anlaşmalı boşanmaya hükmedilebilecektir. Ancak sonrasında tarafların birbirlerinden konuya ilişkin talepte bulunmaları ise mümkün olmayacaktır. Buna karşılık mal rejiminin tasfiyesine yönelik genel bir feragatin söz konusu olmadığı hallerde ise, boşanma hükmünün kesinleşmesinden sonra da söz konusu talepler ileri sürülebilecektir.

Eşler arasında mal rejiminin tasfiyesine yönelik genel bir feragat iradesinin olup olmadığı hususu da çoğu zaman hâkimin yorum yaparak eşlerin gerçek ve ortak iradelerini araştırması ile mümkün olmaktadır. Hâkim yorum yaparken tarafların kullandıkları kelime ve deyimlere bağlı kalmamalı güven teorisine de başvurarak sonuca ulaşmaya çalışmalıdır.

Eşler arasında yapılan anlaşmalı boşanma protokolünde mali konulara ilişkin bir açıklama olmaması eşlerin mali konulara ilişkin taleplerinden vazgeçtikleri sonucunu doğurmaz. Bu durumda eşler mali konulara ilişkin taleplerini daha sonra da ileri sürebilirler.

Konuya ilişkin Yargıtay kararları da incelendiğinde her somut olayda farklı bir karar verildiğini ve istikrar kazanmış bir görüşün mevcut olmadığını görmekteyiz. Yargıtay'ın her somut olayı ayrı ayrı değerlendirdikten sonra somut olay adaletini sağlamak adına farklı kararlar vermesinin doğru bir uygulama olduğu söylenebilir. Ancak uygulamada çokça başvuru alan anlaşmalı boşanma davalarında taraflarca hazırlanan protokollere ilişkin genel birtakım kuralların kabul edilmesinin de faydalı olacağını düşünüyoruz.

KAYNAKÇA

- Acabey, Mehmet Beşir:** “Edinilmiş Mallara Katılma Rejiminde Tartışmalı Bazı Konular Hakkında Düşünceler”, İzmir Barosu Dergisi, Y. 73, S. 2, Nisan 2009 (s. 169-214).
- Acar, Faruk:** Aile Hukukumuzda Aile Konutu- Mal Rejimleri ve Eşin Yasal Miras Payı, 6. Baskı, SEÇKİN Yayıncılık, İstanbul 2021.
- Akıncı, Şahin:** “Edinilmiş Mallara Katılma Rejiminin Tasfiyesinde Karşılaşılan Bazı Me-seleler ve Çözüm Önerileri”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştır-maları Dergisi, C. 22, S. 3, Prof. Dr. Cevdet Yavuz’a Armağan, C. I, İstanbul 2016, (s. 165-190).
- Akıntürk, Turgut / Ateş, Derya:** Türk Medeni Hukuku- Aile Hukuku, C. II, 20. Baskı, Beta Yayınevi, Ankara 2017.
- Antalya, Gökhan:** Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Cilt V/1, 1, Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, İstanbul 2019.
- Aras, Bahattin:** “Anlaşmalı Boşanma Davalarında Tarafların Tazminat ve Nafaka Talep-lerinin Karara Bağlanması”, Terazi Hukuk Dergisi, C. 5, S. 47, Y. 5, Temmuz 2010 (s. 73-87).
- Arsebük, Esat:** Medeni Hukuk, C. II, Aile Hukuku, Recep Ulusoglu Basımevi, Ankara 1940.
- Atmaca Ölkü Hande:** Anlaşmalı Boşanma Protokolü Nasıl Düzenlenmelidir?, Seçkin Yayıncılık, İstanbul 2021.
- Burcuoğlu, Haluk:** “4711 Sayılı Yeni Medeni Kanunun Boşanma Düzenlemesinin Eleştirisi ve Uygulamada Karşılaşılabilecek Sorunlar”, Antalya Barosu Dergisi, Y. 25, S. 5/51, Şubat 2004 (s. 40-69).
- Çakın, Akın:** Evlilik Birliğinin Temelinden Sarsılması Nedeniyle Boşanma, Ankara 2007.
- Ceylan, Ebru:** İsviçre, Fransa, Belçika, İspanya ve İtalya Hukukundaki Boşanma Se-beplerinin Türk Hukukuyla Mukayesesi ve Değerlendirilmesi, Uyuşmazlık Mahke-mesi Dergisi, Yıl. 6, Sayı. 12, Aralık 2018, s. 315- 334.
- Doğan, İzzet:** “Anlaşmalı Boşanma”, İstanbul Barosu Dergisi, C. 81, S. 5, 2007. (s. 1933-1943).
- Dural, Mustafa / Ögüz, Tufan / Gümüş, Mustafa Alper:** Türk Özel Hukuku- Aile Hukuku, Cilt III, 19. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul 2024.
- Elçin- Grassinger, Gülçin:** “Boşanma Davasında Eşlerin Boşanmanın Tali Sonuçları-na İlişkin Konularda Anlaşma Yapmaları ve Konu ile İlgili İsviçre Federal Mahke-mesi Kararları”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası Prof. Dr. Türkan Rado’ya Armağan Sayısı 1997, C. LV, S. 3 (s. 235 -242).
- Erdem, Mehmet:** Aile Hukuku, Güncellenmiş 2. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2018.

- Eren, Fikret:** Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Düzeltilmiş 18. Baskı, Yetkin Yayınları, İstanbul 2015.
- Ergün, Ömer:** “TMK’nun 166’ncı Maddesinde Düzenlenen Boşanma Nedenleri”, Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, Prof. Dr. Hüseyin Hatemi’ye Armağan, Y. 3, S. 6, Eylül 2005 (s. 431-457).
- Esener, Turhan:** Boşanmanın Fer’i Neticelerine Dair Mukaveleler, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 8, S. 3-4, 1951 (s. 610-628).
- Gençcan, Ömer Uğur:** Boşanma Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara 2006.
- Güneşlioğlu, Filiz:** Boşanma ve Boşanmanın Hukuki Sonuçları, Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisan Tezi, İstanbul 2009.
- Gümüş, Mustafa Alper:** Teoride ve Uygulamada Evliliğin Genel Hükümleri ve Mal Rejimleri, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2008.
- Hatemi, Hüseyin / Kalkan- Oğuztürk, Burcu:** Aile Hukuku, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2016.
- Helvacı, Serap:** “İsviçre ve Türk Hukuklarında Boşanma Sebepleri”, Prof. Dr. Ömer TEOMAN’a 55. Yaş Günü Armağanı, C. 2, İstanbul 2002 (s. 1151-1269).
- İçöz Demirel, Derya / Kömür Ebru:** Anlaşmalı Boşanma Protokolünün Düzenlenmesi ve İhlali, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2023.
- İnan, Ali Naim / Yücel, Özge:** Borçlar Hukuku- Genel Hükümler, 4. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2014.
- Kılıçoğlu, Ahmet:** Aile Hukuku, 7. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara 2024.
- Köseoğlu, Bilal / Kocaağa, Köksal:** Aile Hukuku ve Uygulaması, Ekin Yayınları, Bursa 2011.
- Nomer, Haluk:** Anlaşmalı Boşanma Protokolünden Dönülebilir mi? (Can a Divorce Settlement Agreement be Rescinded?), Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XVIII, 2021/2, s. 583-591.
- Oğuzman, M. Kemal / Dural, Mustafa:** Aile Hukuku, Filiz Kitabevi, İstanbul 2001.
- Oğuzman, M. Kemal / Öz, M. Turgut:** Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, C. I, 21. Baskı, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2023.
- Öncü, Özge:** “Eşlerin Anlaşmalı Boşanma Çerçevesinde Mal Rejiminin Tasfiyesine Yönelik Olarak Yaptıkları Anlaşmalar ve Bu Anlaşmaların Uygulamada Doğurduğu Sorunlar”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Şeref ERTAŞ’a Armağan, C. 19, Özel Sayı- 2017 (s. 793-835).
- Özdemir, Nevzat:** Türk İsviçre Hukukunda Anlaşmalı Boşanma, Beta Yayınevi, İstanbul 2003.
- Özdemir, Saibe Oktay:** Türk Hukukunda Boşanma Sisteminde Revizyon İhtiyacı, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, C. 35, S. 1, s. 29-46.

- Öztan, Bilge:** Aile Hukuku, 5. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara 2004.
- Palamut, Mehmet E.:** Medeni Hukuk, Alfa Yayınları, İstanbul 2004.
- Reisoğlu, Safa:** Türk Borçlar Hukuku- Genel Hükümler, 24. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul 2013.
- Sağıroğlu, Mehmet Şerif:** Neden Boşandılar? Talent Yayınları, İstanbul 2009.
- Sargın, Elif:** "Türk Hukukunda Anlaşmalı Boşanmanın Şartları Üzerine Bir İnceleme", Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, DOI: 10.15337/suhfd.644225 (s. 349-387).
- Sarı, Suat:** Evlilik Birliğinde Yasal Mal Rejimi Olarak Edinilmiş Mallara Katılma Rejimi, Beşir Kitabevi, İstanbul 2007.
- Seçer, Öz:** "Anlaşmalı Boşanmada Eşlerin Yaptıkları Anlaşma", İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 7, S. 2, 2016 (s. 259-286).
- Seçer, Öz:** "Türk ve İsviçre Hukukunda Anlaşmalı Boşanma ve Fiili Ayrılık Sebebiyle Boşanma", Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi, S. 63- 64 (s. 39-69) (Anlaşmalı Boşanma).
- Şanlı-Yalın, Şeyda:** Türk Hukukunda Anlaşmalı Boşanma, İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2017.
- Şıpka, Şukran / Özdoğan, Ayça:** Yargı Kararları Işığında Soru ve Cevaplarla Eşler Arasındaki Malvarlığı Davaları, On İki Levha Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2015.
- Şimşek, Mustafa:** Aile Mahkemelerinin Görevine Giren Davalar ve Yargılama Usulü, 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2007.
- Tekin, Helin Neval:** Anlaşmalı Boşanma, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2019.
- Tekinay, Selahattin Sulhi:** Türk Aile Hukuku, 7. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul 1990.
- Tutumlu, Mehmet A.:** Boşanma Yargılaması Hukuku, C. II, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2005.
- Uluç, Yusuf:** Mal Rejimleri ve Tasfiyesi, Yetkin Yayınları, Ankara 2014.
- Yargıç, Zeynep:** Türk Hukukunda Anlaşmalı Boşanma Davası ve Hukuki Sonuçları, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2021.
- Yetik, Nurten:** Anlaşmalı Boşanma ve Mal Rejimleri, 3. Baskı, Bilge Yayınevi, Ankara 2008.
- Yıldırım, Necdet:** Uygulamada Boşanma Davaları ve Boşanma Davalarının Sonuçları, Pratik Uygulama Kitabı, Kartal Yayınları, Ankara 2008.
- Yılmaz-Bilgin, Esra Pınar:** Türk Hukukunda Anlaşmalı Boşanma, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2016.
- Zehir, İlknur Pınar:** Boşanmanın Yan (Fer'i) Sonuç Sözleşmeleri, İstanbul 2007.
- Zeytin, Zafer / Ergün, Ömer:** Türk Medeni Hukuku, 6. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2022.